

Fantasian piirteet Tove Janssonin Muumi- kirjoissa

Tiinamariia Heimari

Kirjallisuuden kandidaatintutkielma

Musiikin, taiteiden ja
kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Aino-Kaisa Koistinen

Opponentti: Päivi Savolainen

Kevät 2017

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Fantasia ja satu	5
2.1 Muumilaakson fantasiamaailma	7
2.2 Pohjoismainen luonto fantasiamaailman pohjana	8
3 Yliluonnolliset hahmot ja taikaesineet	11
3.1 Hattivatit ja Taikuri	11
3.2 Näkymättömät hahmot	13
3.3 Tuli- ja jäähahmot	14
3.4 Taikaesineet	16
4 Myytit	18
4.1 Ainutlaatuinen lohikäärme	18
4.2 Kreikan mytologian ja kristinuskon vaikutteita	19
5 Lopuksi	22
Lähteet	24

1 Johdanto

”Maailma on täynnä suuria ihmeitä sille, joka on valmis ottamaan niitä vastaan.”
(MJM, 44).

Tutkin tässä kandintutkielmassani fantasian lajityypin piirteitä Tove Janssonin Muumi-kirjoissa. Haluan selvittää ovatko Muumi-kirjat fantasiaa, ja millaista fantasiaa ne ovat. Mitä fantasian piirteitä niistä löytyy? Mitä yliluonnollisia ilmiöitä ja henkilöitä Muumi-kirjoissa on?

Muumi-kirjoja on käännetty yli 30 kielelle (Arponen 2006, 80), minkä lisäksi niistä on tehty elokuvia, kuunnelmia, näytelmiä, oopperoita ja useita TV-sarjoja. Jansson on ainoa suomalainen kirjailija, joka on voittanut kansainvälisen, erittäin arvostetun H.C. Andersen-palkinnon (Ibby Finland).

”Muumit ovat fantasiaa, mutta ne ovat fantasiaa vain sillä tasolla, että hahmot eivät ole ihmisiä”, Johanna Sinisalo (1993, 58) kirjoittaa. Olen tästä asiasta hieman eri mieltä Sinisalon kanssa. Tarkoitukseni on tässä opinnäytteessä todistaa, että muumit ovat fantasiaa, koska niistä löytyy paljon fantasian elementtejä. Fiktiiviset hahmot ovat yksi elementti, mutta sen lisäksi on muitakin. Uskon, että kirjasta löytyy useita yliluonnollisia hahmoja. Lisäksi uskon, että yliluonnollisuus tulee kirjoissa ilmi myös muilla tavoin. Keskityn tutkimaan erityisesti kirjojen maailmaa ja tiettyjä yliluonnollisia hahmoja: hattivatteja, näkymättömiä hahmoja, Taikuria, Jäärouvaa ja Mörköä. Käsittelem myös muita fantasian piirteitä, kuten myyttejä.

Aineistonani käytän teoksia *Muumit ja suuri tuhotulva* (jatkossa MST), *Muumipeikko ja pyrstötähti* (MP), *Muumipapan urotyöt* (MU), *Taikurin hattu* (TH), *Vaarallinen juhannus* (VJ), *Taikatalvi* (TT), *Näkymätön lapsi* (NL), *Muumipappa ja meri* (MJM), sekä *Muumilaakson marraskuu* (MM). Tutkimusmenetelmänäni on tarkka lähiluku, eli pyrin lukemaan jokaisen kirjan tarkasti etsien sieltä kaikki mahdolliset fantasian piirteet.

Vaikka Muumi-kirjoja on tutkittu muilta osin hyvin paljon, juuri fantasian näkökulmasta niitä ei tietääkseni ole vielä tutkittu. Paula Massinen (1986) on tutkinut gradussaan Muumi-kirjojen hahmojen fantasioita, mutta ei varsinaisesti fantasiagenren piirteitä. Muuta aiempaa tutkimusta Muumi-kirjoista on tehty muun muassa moraalista ja arvoista

(Pääkkönen 2010), henkilöiden välisistä suhteista (Nupponen 2010), sukupuolesta ja seksuaalisuudesta (Puttonen 2010), sekä kielikuvista (Härkönen 2010 ja Tuominen 2006).

Mielestäni Muumi-kirjoja on tärkeä tutkia, koska ne ovat menestyneimpiä suomalaisia lastenkirjoja. Lisäksi kirjoihin liittyviä oheistuotteita ilmestyy koko ajan lisää, ja muumituotteilla on suuri keräilijäkunta. Harvinaisimmasta muumimukista on maksettu 10 000 euroa (Vuori, 2016). Tästä näkee, kuinka valtava bisnes muumien ympärillä on. Oheistuotteita myydään myös muualla maailmassa, esimerkiksi Japanissa valmistetaan omaa Yamaika -muumimukisarjaa. Suosituimmassa Facebookin Muumikeräilijät-ryhmässä on noin 17 000 jäsentä.

Seuraavassa luvussa määrittelen fantasiagenren tämän tutkimuksen kannalta. Sen jälkeen analysoin Muumilaaksoa fantasiamaailmana, sekä esittelen Muumilaakson luonnosta löytyvät fantasian piirteet. Kolmannessa pääluvussa käyn läpi Muumi-kirjojen yliluonnollisia hahmoja. Sen jälkeen käsittelen muita kirjoista löytyviä fantasian piireitä, kuten myyttejä. Viimeisenä on vuorossa yhteenveto.

2 Fantasia ja satu

Fantasiagenre voidaan määritellä monella tavalla. Judy Allen (2006, 10) kirjoittaa, että fantasia-sanan määrittely on kuin yrittäisi pyydystää sumua kalaverkolla. Maria Ihonen (2004, 78) määrittelee fantasian kaikista väljimmällä tavalla. Hänen mukaansa fantasian ”kerronnassa on mukana jotakin yliluonnollista, arkitodellisuuden kannalta poikkeavaa”. Myös Sinisalonen (2004, 11) mukaan fantasian tärkein piirre on se, että teoksen maailmasta löytyy jokin muuttuja, jota ei löydy meidän arkikokemuksistamme. Tässä tutkielmassani määrittelen fantasian samalla tavalla kuin Ihonen ja Sinisalo.

Maija-Riikka Vainikkalan (1993, 197) mukaan fantasia käsittelee sellaisia asioita, jotka ovat unissa, toiveissa ja peloissa. Hän kuvailee genreä paradoksaaliseksi, koska rikkoakseen todellisuutta se edellyttää tietoa siitä mikä on ”todellista”. Todellisuuden käsitys vaihtelee kuitenkin eri kulttuureissa ja maailmankäsityksissä. (1993, 216.)

Vesa Sisätön (2006) mukaan fantasiakirjoille on tyypillistä kaavamaisuus. Tyypillisin tarinamuoto on hänen mukaansa matka, jonka varrella sankarit kohtaavat erilaisia vihollisia ja auttajia (2006, 17). Kaksi ensimmäistä Muumi-kirjaa sopivat tähän kuvaukseen hyvin. *Muumit ja suuri tuhotulva* -kirjassa Muumipeikko ja Muumimamma ovat etsimässä omille teilleen lähtenyttä Muumipappaa. Matkallaan he kohtaavat paljon auttajia, mutta myös pari vastainkäymistä. *Muumipeikko ja pyrstötähti* -kirjassa Muumipeikko ja Nipsu lähtevät etsimään tähtitornia. Matkalla he saavat uusia ystäviä: Nuuskamuikkusen, Hemulin, Niiskuneidin ja Niiskun. He myös kohtaavat vihollisia, kuten myrkkukasvi Angoran ja mustekalan.

Ihosen (2004, 77) mukaan lastenfantasiaa leimaavat ilon ja toivon elementit. Fantasia voi käsitellä vaikeitakin teemoja, mutta lasten fantasiakirjallisuus antaa aina myös toivon. Muumi-kirjat sopivat tähän lastenfantasian määritelmään: niissä on aina onnellinen loppu. Esimerkiksi *Taikatalvi*-kirjassa käsitellään yhtenä vaikeana asiana kuolemaa, mutta lopussa paljastuukin, että kuolleeksi luultu orava onkin elossa.

Maria Nikolajeva (2003, 139–140) kirjoittaa, että fantasia lainaa elementtejä muista lajeista, kuten saduista, myyteistä ja romantiikasta. Kuten saduissa, myös fantasiassa usein on sankari, apuri, autettava henkilö, ja vihollinen. Samoin fantasiassa esiintyy usein myös esimerkiksi velhoja, lohikäärmeitä, puhuvia eläimiä tai lentäviä hevosia.

Hilkka Ylösen (2000) mukaan satua voidaan pitää kertomataiteena, josta löytyy normaalitajunnan ylittäviä kokemuksia. Saduissa on yleensä ainakin yksi todellisuudessa mahdoton asia, kuten esimerkiksi ihmisen ja eläimen keskustelu. Sadut voivat sijoittua omaan maailmaansa, tai yliluonnollisia asioita voi tapahtua todenmukaisessa ympäristössä. (2000, 9–10).

Satujen rakenne on Ylösen (2009) mukaan hyvin kaavamainen. Ensin on ongelma, kuten esimerkiksi *Taikatalvi*-kirjassa Muumipeikolle se on talvi. Sen jälkeen päähenkilö saa auttajia: Muumipeikolle auttaja on Tuu-tikki. Sitten on oppimisvaihe: Muumipeikko oppii sopeutumaan uuteen tilanteeseen (talveen). Neljäs vaihe on kriisi, joka johtaa ratkaisuun. *Taikatalvi*-tarinassa se on Jäärouva, joka jäädyttää oravan. Myöhemmin kuitenkin selviää, ettei orava kuollutkaan. Viides kohta on päähenkilön elämässä tapahtuva muutos. (Ylönen 2009, 13–14.) Muumipeikolle tämä muutos on itsenäistyminen, kun hän oppii selviämään talvesta ilman vanhempiaan. Muutkin Muumi-kirjat seuraavat aika uskollisesti samanlaista rakennetta.

Miten satu ja fantasia sitten eroavat toisistaan? Nikolajevan (2003, 138) mukaan fantasian ja sadun tarkka erottelu on mahdotonta. Lajien välinen ero ei ole yksiselitteinen, kuten ei ole fantasian tai sadun määrittelykään. Joitain erotteluja lajien välillä voidaan kuitenkin tehdä. Nikolajevan (2003) mukaan fantasian sankari on usein inhimillisempi kuin saduissa: hän saattaa tuntea pelkoa tai jopa epäonnistua. Saduissa hahmo on aina joko hyvä tai paha, välimuotoa ei ole olemassa. Fantasiassa ero ei ole yhtä jyrkkä, vaan hahmot saattavat liikkua molemmilla puolilla. Nikolajeva (2003) käyttää tästä ilmiöstä esimerkkinä *Narnia*-tarinoiden Edmund-hahmoa, joka alussa auttaa vihollista, mutta katuu ja palaa hyvien puolelle. (Nikolajeva 2003, 145–146.)

Ylösen (2000) mukaan saduissa tuodaan yleensä selvästi esille, että paha saa rangaistuksen ja hyvä palkitaan. Yhteiskunnan mukana sadutkin ovat kuitenkin muuttuneet: niistä on nykyään tullut suvaitsevaisempia ja lempeämpiä. Yksi syy tähän muutokseen on se, että nykyään sadut on suunnattu lapsille. (2000, 20–21.)

Saduissa taikuus on aina osa sadun maailmaa eivätkä hahmot koskaan ihmettele yliluonnollisia asioita. Joissain fantasiamaailmoissa yliluonnollisuus on arkipäivää, mutta monesti näin ei ole. Tällaisissa tarinoissa hahmot ovat yllättyneitä ja ihmeissään kaikesta

yliluonnollisesta. (Nikolajeva 2003, 153.) Muumi-kirjoissa hahmot eivät ihmettele yliluonnollisia asioita, vaan ne kuuluvat kirjojen maailmaan.

2.1 Muumilaakso fantasiamaailmana

Fantasiamaailmoista puhuttaessa käytetään usein termejä primaari ja sekundaari maailma. Primaarilla maailmalla Nikolajeva (1988) tarkoittaa väitöskirjassaan samanlaista maailmaa kuin meidän maailmamme, ”todenmukaista” maailmaa. Sekundaari maailma sen sijaan tarkoittaa meidän maailmastamme poikkeavaa, kirjailijan luomaa maailmaa. Nikolajevan mukaan sekundaari maailma on uskon ja luovan mielikuvituksen tuote. Jos tarinassa kuljetaan maailmojen välillä, se voi tapahtua vain taian kautta, ei tieteen. (Nikolajeva 1988, 35.)

Nikolajeva on tehnyt kolmijakoisen teorian fantasiamaailmoista. Ensimmäisenä on sekundaari maailma, jossa primaaria maailmaa ei ole olemassa. Tällainen itsenäinen, erillinen maailma on esimerkiksi Tolkienin *Taru Sormusten Herrasta* -kirjoissa. Toinen on avoin sekundaari maailma, jolla on yhteys primaariin maailmaan. Molemmat maailmat ilmenevät tekstissä, ja hahmot kulkevat niiden välillä. *Narnia* -kirjasarja on tästä hyvä esimerkki. Kolmas on vihjattu sekundaari maailma, jossa sekundaari maailma ei esiinny tekstissä, mutta tunkeutuu jollain tavalla primaariin maailmaan. (Nikolajeva 1988, 36.)

Vaikka Muumilaakson maisema on hyvin realistinen, Jansson onnistuu kuljettamaan lukijansa kokonaan uuteen maailmaan, missä seikkailevat muumit, hemulit ja monet muut Janssonin luomat lajit. Apuna uuden maailman luomisessa toimivat myös Janssonin piirtämät kartat Muumilaaksosta ja sen ympäristöstä. Sisätön (2010, 86) mukaan sekundaariin maailmaan sijoittuvan kirjan oheen kuuluu yleensä tarkka kartta kyseisestä maailmasta. Satujen maailmoja taas ei yleensä hahmotella kovin yksityiskohtaisesti (Ihonen 2001, 136).

Koska Muumilaaksossa asuu fiktiivisiä lajeja, se on tulkittava sekundaarisesti maailmaksi. Myös luonnon muutama poikkeavuus, joita käsitellen seuraavassa alaluvussa, puoltaa tätä. Muumi-kirjojen maailman sijoittamisesta Nikolajevan jakoon voidaan olla montaa mieltä. Varmaa kuitenkin on, että vihjatun sekundaari maailman määritelmä ei täsmää Muumilaaksoon ollenkaan, koska muumit selvästi asuvat sekundaarissa maailmassa.

Muumien maailman sijoittaminen jaotteluun riippuu siitä, mihin ihmisten katsotaan sijoittuvan kirjoissa. *Muumit ja suuri tuhotulva* on ainoa kirja, missä puhutaan ihmisistä nimeltä. Siinä Muumimamma kertoo Muumipeikolle, kuinka muumit asuivat ennen ihmisten kaakeliuunien takana (MST 1991, 15). Muumipapan muistelmissa puhutaan Kuninkaasta, joka Janssonin piirtämässä kuvituskuvassa muistuttaa hyvin paljon ihmistä. Hänen lajistaan ei kuitenkaan anneta mitään määritelmää.

Voidaan ajatella, että Muumi-kirjoissa kaikki ihmiset asuvat primaarissa maailmassa, josta muumit ovat siirtyneet sekundaariin maailmaan asumaan. Jaon toinen osa ei silti täsmää tähän, koska siirtymää ei tapahdu itse tarinassa, vaan se on tapahtunut jo aiemmin. Tällöin kirjojen maailmat eivät sijoittuisi Nikolajevan jakoon ollenkaan. Maailmojen suhdetta voisi kuvailla seuraavasti: kirjojen maailma on sekundaarinen, missä primaari maailma kyllä on olemassa, mutta se ei varsinaisesti esiinny tekstissä, eikä maailmojen välillä kuljeta.

Toinen vaihtoehto on, että ihmiset asuvat jossain päin muumien sekundaaria maailmaa. Tämä tarkoittaisi, että Muumilaakso ja sen ympäristö sijoittuisivat Nikolajevan jaon ensimmäiseen osaan. Nikolajeva (1988, 36) kirjoittaa, että Muumi-kirjat voitaisiin joidenkin tulkintojen mukaan sijoittaa suljettuun sekundaariin maailmaan. Myös oman tulkintani mukaan tämä on kaikista todennäköisin vaihtoehto. Tässä tilanteessa ihmiset kuitenkin asuvat jossain hyvin kaukana Muumilaaksosta, koska muumit eivät koskaan retkillään törmää heihin, lukuun ottamatta Kuningasta (mikäli hän on ihminen).

Tulkintaa suljetusta sekundaarisesta maailmasta tukee myös se, että kirjoissa mainitaan ohimennen oikeita paikannimiä. Esimerkiksi *Taikurin hattu* -kirjassa Muumipappa etsii radiosta tanssimusiikkia Amerikasta (TH 1991, 134). Jos ihmiset asuisivat erillisessä maailmassa, radio tuskin toimisi maailmojen välillä. Tulkintani on, että muumien maailma on jonkinlainen meidän maailmamme rinnakkaismaailma: siellä on selvästi samoja paikkoja kuin primaarissa maailmassa, mutta niiden lisäksi siellä on myös Muumilaakso ja sen asukkaat.

2.2 Pohjoismainen luonto fantasiamaailman pohjana

Muumeilla on niin läheinen suhde luontoon, että he monesti puhuvat siitä kuin elävästä olennot. ”Meri on suuri olento, joka on toisinaan hyvällä päällä ja toisinaan huonolla”,

Muumipappa kuvailee perheelleen (MJM 1991, 157). Luonto onkin merkittävässä osassa monessa Muumi-kirjassa.

Muumilaakso ja sen ympäristö kuvaillaan kaikissa kirjoissa hyvin samankaltaiseksi kuin meidän maailmamme. Karjalainen toteaa, että Jansson halusi Muumilaakson muistuttavan suomalaista ja pohjoismaista maisemaa. Hänen mukaansa kirjailijan itsensä mielestä ensimmäisissä kirjoissa, etenkin niiden ensimmäisissä versioissa, oli liikaa eksoottisia elementtejä. Jansson karsikin niitä pois, ja toisessa painoksessa esimerkiksi Pырstötähti tarinan silkkiapina vaihtui kissanpennuksi. Sen lisäksi Jansson halusi ympäristöstä mahdollisimman realistisen. (Karjalainen 2013, 138.)

Vaikka Muumi-kirjojen luonto on hyvin samankaltainen kuin Suomen luonto, jo ensimmäisen Muumi-kirjan ensimmäisestä luvusta huomaa, että siinä on jotain eroja. *Muumit ja suuri tuhotulva* -kirjan alussa kuvaillaan, kuinka metsässä kasvoi valtavia kukkia, jotka loistivat omaa valoaan kuin lamput.

Muumipeikko ja pyrstötähti -kirjassa on vaarallinen myrkkukasvi Angora, joka yrittää syödä Niiskuneidin. Vaikka meidän maailmassammekin on lihansyöjäkasveja, tässä kasvissa on jotain erilaista.

”Vaarallista Angora-sukua oleva myrkkypensas oli saanut kiinni Niiskuneidin hännästä ja veti häntä hitaasti luokseen elävillä käsillään [--] Silloin Angora käänsi kaikki vihreät silmänsä häneen päin ja päästi Niiskuneidin irti. Yksi sen pitkistä käsivarsista singahti kuin käärme ja kietoutui Muumipeikon kuonon ympärille.” (MP, 73.)

Angora on eri lailla elävä kuin muut kasvit: sillä on silmät, kädet ja myös selvästi kuuloaisti, koska se reagoi Muumipeikon huutoon. Lisäksi sillä on ainakin jonkinlaiset tunteet: ”Angora vapisi kiihtymyksestä”, (MP 2010, 73). Angora on selvästi arkitodellisuudestamme poikkeava kasvi.

Muumipapan muistelmissa esiintyy pilvi, joka vaikuttaa Muumipapan kuvailun perusteella elävältä. Hän kertoo pilven olleen liidunvalkoinen ja villava, eikä se hänen mielestään ollut luonnollisen näköinen. Ensin pilvi liukui ohi. Sitten se pysähtyi, kääntyi, ja lähti seuraamaan laivaa. Lopulta se laskeutui laivan kannelle. Myrskyn tullessa se asettui laivan purjeeksi, ja lennätti matkalaiset turvaan. (MU 1991, 58–63.)

Muumipapan muistelmissa esiintyy myös kaloja, joilla on ruumiissaan muun muassa taskulamppuja, lyhtyjä ja hehkulamppuja (MU, 114). Muumipapan kertomuksista ei kuitenkaan voi tietää, ovatko ne ihan totta. *Muumipapan urotyöt* -kirjan alussa Muumipappa nimittäin myöntää, että hän saattaa liioitella, ja muistelmat ovat ”aika todenmukaiset” (MU, 5).

Ei siis voida olla varmoja, onko Muumipapan kuvaus kaloista tai pilvestä täysin totuudenmukainen. Joka tapauksessa muumien maailman luonnosta löytyy kuitenkin eroavaisuuksia primaariin maailmaan nähden, koska meidän maailmastamme ei löydy hohtavia kukkia tai Angoran tapaista lihansyöjäkasvia.

3 Yliluonnolliset hahmot ja taikaesineet

Muumien maailmassa asustaa muumien lisäksi liuta erilaisia lajeja: on muun muassa hemuleita, mymmeleitä, hattivatteja, vilijonkkia, tahmatassuja, sekä monia pieniä öttiäisiä ja olioita. Jokaisella lajilla on omat ominaisuutensa ja luonteenpiirteensä.

Sinisalo (1993, 58) luokitteli Muumi-kirjat fantasiaksi, koska hahmot eivät ole ihmisiä. Mielestäni tämä selitys ei ole kaiken kattava. Se, että hahmot eivät ole ihmisiä, ei vielä tee niistä yliluonnollisia. Ne ovat kyllä muuttujia, jotka poikkeavat meidän arkitodellisuudestamme, ja Muumi-kirjat voitaisiin lukea fantasiaksi pelkästään tämän perusteella. Kuitenkin sen lisäksi, että hahmot eivät ole olemassa olevia olentoja, niiden joukosta löytyy myös yliluonnollisia hahmoja.

Mitä sitten on yliluonnollinen? Kielitoimiston sanakirja määrittelee käsitteen näin: ”luonnonlakeja noudattamaton, luonnontieteellistä selitystä vailla oleva, normaalin tai luonnollisen rajat ylittävä, selittämätön, outo, paranormaali.” Esimerkiksi ensimmäinen Muumi-kirjoissa vastaantuleva yliluonnollinen hahmo on Tulppaana. Hänen sinisenä hohtavat ja kipinöivät hiuksensa ovat luonnonlakien vastaiset, siksi hän on yliluonnollinen. Anne Leinosen (2006, 30) mukaan yliluonnolliset kyvyt ja taikuus ovat oleellinen osa fantasiakirjoja, samoin kuin taikaesineetkin.

Mielestäni kaikki meidän todellisuudestamme poikkeava ei välttämättä kuitenkaan ole yliluonnollista. Esimerkiksi mymmelit ovat Muumi-kirjoissa hyvin ihmisen kaltaisia olentoja, eikä heissä ole mitään sellaisia piirteitä, mitä ei voisi olla jossain meidän maailmamme olennoissa. Mymmelit ovat todellisuudestamme poikkeava piirre, koska kyseistä lajia ei esiinny meidän maailmassamme, mutta koska lajissa ei ole mitään luonnonlakienvastaista, se voisi mahdollisesti olla meidän maailmassamme esiintyvä laji. En siis luokittele mymmeleitä yliluonnollisiksi. Jos Tulppaanan hiukset eivät olisi hohtavat ja kipinöivät, hänkään ei olisi mielestäni yliluonnollinen.

3.1 Hattivatit ja Taikuri

Tulppaanan jälkeen seuraavat yliluonnolliset hahmot Muumi-kirjoissa ovat Hattivatit. Nekin esiintyvät jo ensimmäisessä Muumi-kirjassa, *Muumit ja suuri tuhotulva*. Tarinassa Muumipeikko ja Muumimamma ovat etsimässä omille teilleen lähtenyttä

Muumipappaa. Matkallaan he kohtaavat hattivatteja, mutta niistä ei kuitenkaan vielä kerrota paljoa. Muumimamma toteaa, että hattivatit eivät kuule tai puhu mitään (MST, 26).

Taikurin hattu-kirjassa hattivatteilla on jo hieman isompi rooli. Tässä tarinassa käy ilmi, että Hattivatit ovat sähköisiä:

”- Ne ovat hattivatteja. Ukonilma on tehnyt ne sähköisiksi, sen tähden loistavat. Pysyttele aivan hiljaa, muuten voit saada sähköiskun! [--] Pelokkaat kysymykset sekaantuivat valitushuutoihin, kun joku oli astunut hattivattien päälle ja polttanut itsensä tai saanut sähköiskun.” (TH, 64–66).

Hattivatit myös pistivät Nuuskamuikkusta kuin nokkoset, ja ne polttivat Niiskuneidin otsatukan. *Vaarallinen juhannus* -kirjassa taas tulee ilmi, että hattivatit kasvavat vain juhannusiltana kylvetyistä siemenistä (VJ 1991, 73).

Hattivatteista kerrotaan myös *Näkymätön lapsi* -kirjan *Hattivattien salaisuus* -novellissa. Hattivatit ovat muiden hahmojen mielestä kummallisia, erilaisia ja ulkopuolisia. He ovat yleisesti halveksittuja: Hemuli puhuu heistä alentavasti, ja Mymmeli sanoo heidän viettävän huonoa elämää. Kukaan ei kuitenkaan osa selittää, mitä tämä huono elämä on, mutta sillä uskotaan olevan jotain tekemistä sähköisyyden kanssa. (NL 1991, 120–124.)

Sähköisiä hahmoja esiintyy muuallakin fantasian piirissä, esimerkiksi Pokémon-animesarjassa on paljon sähköisiä pokemoneja, ja Marvelin sarjakuvissa seikkailee ukkosenjumala Thor. En kuitenkaan ole muualla törmännyt hattivattien tapaisiin puhumattomiin ja äänettämiin, lähes passiivisiin hahmoihin.

Hattivattien jälkeen seraava yliluonnollinen hahmo on taikuri. Kuten Nikolajeva (2003, 140) toteaa, velhot ovat yleisiä hahmoja niin fantasiassa kuin saduissakin. Muumi-kirjat eivät ole tässä poikkeus, vaikka niiden velhoa kutsutaankin Taikuriksi. Taikuri esiintyy ainoastaan kirjassa *Taikurin hattu*.

Tarinan alussa Nuuskamuikkunen, Muumipeikko ja Nipsu löytävät kevätretkellään maagisen hatun vuoren huipuilta. Eräs mustarastas kertoo myöhemmin Nuuskamuikkuselle, että hattu kuuluu Taikurille. Taikuri asuu maailman laidalla mustan vuoren huipulla. Hän liikkuu lentäen mustalla pantterilla, ja hän voi muuttaa muotoaan

miten haluaa. Taikuri kerää rubiineja, ja niistä suurin kuningasrubiini on hänen pakkomielteensä. Käy ilmi, että se on muumitaloon vieraaksi tulleiden Tiuhdin ja Viuhdin matkalaukussa. Kun he näyttävät aarteensa muumien juhlassa, Taikuri näkee rubiinin loiston kuuhun asti, jolloin hän tulee Muumilaaksoon.

Vaikka mustarastaan kertomus maalaa Taikurista pelottavan ja uhkaavan kuvan, hän osoittautuukin mukavaksi: ”Sellainen henkilö, joka syö pannukakkua ja hilloa, ei voi olla kovin vaarallinen”, (TH, 139). Taikuri lupautuu antamaan yhden taian jokaiselle paikallaolijalle. Hänen voimansa eivät rajoitu vain esineisiin, vaan hän pystyy vaikuttamaan myös muiden ajatuksiin. Muumimamma pyytää, ettei Muumipeikko surisi enää Nuuskamuikkusen lähtöä. Hetken päästä, kun Taikuri on tehnyt taikansa, Muumipeikko ei ole enää surullinen (TH, 140). Niiskun toivomaa konetta, joka kertoo, onko jokin oikein vai väärin, hän ei kuitenkaan pysty tekemään.

Saduissa noidat tarvitsevat taikoakseen taikasanoja (Ylönen 2000, 23). Muumien Taikuri kuitenkin tekee taikansa viittaansa heilauttaen (TH, 140). Tässä suhteessa Taikuri muistuttaa enemmän fantasiahahmoa kuin satuhahmoa. Muutoin Taikuri kuitenkin muistuttaa hieman esimerkiksi satujen toiveita täyttäviä haltiakummeja.

3.2 Näkymättömät hahmot

Seuraavaksi käsittelem Muumi-kirjoista löytyviä näkymättömiä hahmoja. Näkymättömäksi muuttuminen ei ole täysin tavatonta muumien maailmassa, koska kirjoissa esiintyy useita näkymättömiä hahmoja. Lisäksi Muumimamman isoäidin kirjasta löytyy lääke siihen, että näkymätön saataisiin taas näkyväksi (NL, 106).

Näkymättömät päästäiset esiintyvät *Taikatalvi*-kirjassa. Niitä on kahdeksan, ja ne asuvat Tuu-tikin kanssa uimahuoneessa. Tuu-tikin mukaan ne ovat muuttuneet näkymättömiksi, koska ne ovat niin ujoja. Kun näkymättömät päästäiset häääävät uimahuoneessa, Muumipeikko näkee vain, kuinka kattilan kannet, lusikat ja kulhot kohoilevat ja liikkuvat ”itseksensä”. Kun yksi niistä tuo hänelle keiton ilman läpi, Muumipeikko kysyy, miten ne osaavat lentää. Tuu-tikki ei kuitenkaan suostu kertomaan vastausta. (TT 1991, 26.) Päästäiset ovat kuin pieniä kotiapulaisia, jotka siivoat, laittavat ruokaa ja pitävät muista huolta. Esimerkiksi kun Muumipeikko tulee sisään, yksi päästäinen tuo hänelle lämmikkeeksi kuumaa mehua (TT, 98–99).

Ninni, eli näkymätön lapsi, saapuu myös Muumilaaksoon Tuu-tikin mukana. Päästäisten tapaan hänkin on arka ja ujo. Tosin siinä missä päästäiset muuttuivat näkymättömiksi omia aikojaan, Ninni muuttui näkymättömäksi, koska häntä oli kohdeltu huonosti. Tuu-tikin mukaan Ninni hävisi näkyvistä väitellen. Hän toi Ninnin muumeille, jotta he tekisivät hänet taas näkyviksi.

Ninnin kaulassa on kulkunen, jotta muut tietävät missä hän on. Kulkunen on aluksi ainoa näkyvä osa hänestä. Heti seuraavana aamuna hänestä kuitenkin näkyy jo käpälät. (NL, 105–106.) Ninni alkaa palautua näkyviin pikkuhiljaa tarinan myötä. Pian hänestä näkyy jo kaikki muu, paitsi pää. Lopulta myös Ninnin pää tulee näkyviin sen jälkeen, kun hän suuttuu (NL, 117). Muumien maailmassa voi siis muuttua takaisin näkyväksi vasta, kun uskaltaa näyttää tunteensa.

Muumilaaksossa voi muuttua näkymättömäksi ujouden tai huonon kohtelun takia. Ilmeisesti kuka tahansa voi muuttua näkymättömäksi näistä syistä: ”Tiedättehän, että jos jotakuta säikyttää kovin usein, hän muuttuu helposti näkymättömäksi”, Tuu-tikki selittää muumeille Ninnin tilannetta (NL, 102).

Kirjallisuudesta löytyy useita tarinoita, joissa näkymättömäksi muututaan esimerkiksi sormuksen tai viitan ansiosta, kuten *Taru sormusten Herrasta* - ja *Harry Potter* -kirjasarjoissa. Muumi-kirjojen näkymättömät hahmot eivät kuitenkaan ole uniikkeja hahmoja, koska fantasiakirjallisuudesta löytyy myös useita vastaavia tilanteita, joissa hahmo on muuttunut näkymättömäksi epävarmuutensa takia, kuten Robert M. Coatesin *The Man Who Vanished* (1957) ja Harla Ellisonin *Are You Listening?* (1958). (Clute ja Crant 1997, 503–504.)

3.3 Tuli- ja jäähahmot

Muumilaaksosta löytyy lukuisten olentojen joukosta myös sellaisia, jotka liittyvät jotenkin luonnonilmiöihin. Nuuskamuikkunen kertoo kerran törmänneensä vaelluksillaan tulenhenkeen, joka purkautui tulivuoren laavan mukana maan pinnalle. Nuuskamuikkunen kertoo tulenhengen hehkuneen ja savunneen (MP, 42.) Tästä voi päätellä niiden olevan yliluonnollisia, tulta kestäviä olentoja. Oletettavasti tulenhenget ovat myös palavia, koska ne savuavat vedessä.

Muumilaaksossa esiintyy myös kolme tulenhenkien ”vastakohtaa”, eli jäistä tai lumista olentoa. Yksi niistä on Jäärouva, joka esiintyy vain ohi menen *Taikatalvi*-kirjassa. Tuutikki kertoo Muumipeikolle, että Jäärouva on hyvin kaunis, mutta jos häntä katsoo kasvoihin, muuttuu jääksi. Jäärouvan kulkiessa ohi uimahuoneen ikkunasta tulee niin kylmä, että se sattui Muumipekkoon (TT, 39–40). Jäärouva on pakkasen tuoja, hän on itse kylmyys. Hän on luonnonvoiman – talven – ruumiillistuma. Eräs orava erehtyi katsomaan Jäärouvaan ja jäättyi kalikaksi (TT, 43). Tämän jälkeen Jäärouva kävelee pois, eikä häntä enää nähdä. Tuu-tikin tekemä lumihevonen kuitenkin muuttuu yhtäkkiä eläväksi. Mikä aiheuttaa lumihevosen äkillisen henkiinheräämisen, se jää kirjassa mysteeriksi. Lumihevonen on ylikuonnollinen, koska meidän arkitodellisuudessamme lumi ei ole elävää.

Toinen jäinen hahmo on Mörkö. Hän esiintyy Muumi-kirjoissa myös kesällä: hänellä ei siis varsinaisesti ole talven kanssa mitään tekemistä, vaikka talvella hän onkin kasvanut valtavaksi (TT, 58). Ensimmäisen kerran Mörkö tulee Muumilaaksoon kirjassa *Taikurin hattu*. Maa jäätyy siitä kohtaa, missä Mörkö istuu. Kun Mörkö lähtee pois ”värit lämpenevät jälleen ja suriseva ja tuoksuva kesä oli entisellään”. (TH, 111–118.)

Mörkö on hattivattien tavoin erilainen ja kummallinen olento. Kaikki pelkäävät häntä, koska hän jäädyttää kaiken ympäriltään. Möröllä pelotellaan muita, ja esimerkiksi kerran Pikku Myy toteaa: ”Mörkö on varmaan syönyt hänet!” (VJ, 14). Karjalainen (2013, 158) kirjoittaa, että Mörkö on tarpeellinen vastavoima hyvien olioiden laaksossa. Mörkö on yksi harvoista jännityksen elementeistä muuten niin rauhallisessa laaksossa. Mörkö kuitenkin kehittyy kirjojen myötä:

”Ja äkkiä Mörkö alkoi laulaa. Hän lauloi ilolaulunsa ja huojutti ruumistaan edestakaisin niin että hameet lepattivat, hän tömistä ympäri hiekalla ja osoitti kaikin keinoin olevansa iloinen, kun Muumipeikko oli tullut. [--] Kun Mörkö oli kadonnut, Muumipeikko meni hietikolle ja tunnusteli sitä. Se ei ollut enää jäässä.” (MP, 172.)

Muumipappa ja meri -kirjassa Muumipeikon ja Mörön välille syntyy yhteys. Mörkö ei ole Muumipeikosta enää niin pelottava, ja luultavasti Muumipeikon ystävällisyyden takia Mörkö ei enää jäädytä maata. Tässä voi nähdä jotain yhtäläisyyksiä siihen, kuinka Ninni

muuttui näkyväksi rakkauden ja huolenpidon ansiosta. Saduissa hahmo ovat perinteisesti tiukasti joko hyviä tai pahoja, mutta Mörkö on jotain siltä väliltä. Tässä suhteessa Mörkö muistuttaa siis enemmän fantasiahahmoa kuin satuhahmoa.

Koska meidän todellisuudessamme ei ole olemassa tulenkestäviä, asioita jäädyttäviä tai jäätä hallitsevia olentoja, tulenhenget, Jäärouva ja Mörkö ovat selvästi yliluonnollisia hahmoja. Hahmot eivät sinänsä ole ainutlaatuisia, vaan samankaltaisia hahmoja esiintyy muuallakin. Esimerkiksi Jäärouva muistuttaa etäisesti H.C Andersonin sadussa esiintyvää Lumikuningatarta, sekä *Velho ja Leijona* -kirjassa esiintyvää valkeaa velhoa. Mörköjäkin esiintyy paljon eri maiden tarinoissa, mutta vastaavanlaiseen, ympäriltään kaiken jäädyttävään Mörköön en ole ainakaan törmännyt.

3.4 Taikaesineet

Muumi-kirjoissa esiintyy kaksi maagista esinettä. Ensimmäinen on Taikurin hattu. Muumipeikko, Nipsu ja Nuuskamuikkunen löytävät sen erään vuoren huipulta kevätretkellään. He vievät sen kotiin, ja pian alkaa tapahtua kummia. Munankuoret muuttuvat hatun sisällä pilviksi, Muumipeikko kummituseläimeksi, vesi mehuksi ja muurahaiskarhu siiliksi. Hattuun tippuneet itiöt kasvoivat muumitalon ympärille valtavaksi viidakoksi. Hatun taiat ovat kuitenkin vain väliaikaisia. Pilvet muuttuvat pian takasin munankuoriksi, eikä Muumipeikkokaan pysy kummituseläimenä. Samoin talon ympäröinyt viidakko kuihtuu lopulta pois.

Kun Niisku pohtii, miten Muumipeikko muutti muotoaan, Muumipeikko vastaa, ettei hän lausunut vaarallisia sanoja (TH, 29). Tästä voi päätellä, että taikuus ei ole täysin vierasta Muumilaaksossa, vaikkei se jokapäiväistä olekaan. Vaarallisten sanojen voi näet nähdä viittaavan jonkinlaisiin loitsuihin.

Kahdessa viimeisessä kirjassa muumitalon puutarhassa on maaginen, mystinen lasipallo. Ensimmäisen kerran mainittaessa se oli loistavan sininen. Muumipapalle se on koko laakson, jos ei maailman keskipiste. Tarinan mukaan lasipallo kuvastaa aina muumiperhettä (MJM, 13–14). Tässä vaiheessa pallo ei tunnu vielä maagiselta, koska sen voi tulkita vain heijastavan ympärillä tapahtuvia asioita.

Seuraavassa kirjassa Homsu kuitenkin näkee pallosta asioita, jotka eivät tapahdu Muumitalon pihalla. Hän kuvailee palloa ”taikapalloksi”. Ensimmäisen kerran, kun

Homsu katsoo palloon, hän näkee valon välkettä kuin majakasta (MM 1991, 40). Juuri silloin Muumiperhe oli majakkasaarella. Myöhemmin Homsu näkee pallosta vain harmaata sumua, ja kerran lasipallo on ihan tyhjä. Silloin se tuntuu hänestä vain tavalliselta pallolta. (MM, 111 ja 157.)

”[L]asipalloon syttyi hyvin pieni mutta vakaa valopiste. Perhe oli ripustanut myrskylyhdyn maston nokkaan, he olivat matkalla kotiin talvilevolle.” (MM, 169). Tässä pallo selvästi kuvastaa perheen myrskylyhtyä. Vaikka pallo jää hieman mystiseksi, on siinä jotain maagista, koska se selvästi kuvastaa myös asioita, jotka eivät tapahdu sen välittömässä ympäristössä. Lasipallo muistuttaa hieman ennustajien kristallipalloja, mutta se näyttää tulevan sijaan nykyhetkeä.

Taikaesineiden lisäksi Muumi-kirjoissa esiintyy aine, joka on selvästi yliluonnollista. Nuuskamuikkunen kertoo saaneensa sitä pelastamaltaan tulenhengeltä maanalaista aurinkoöljyä. Kun sillä voitee kehonsa, voi kävellä tulen läpi satuttamatta itseään. Sen avulla Nuuskamuikkunen kertoo pelastaneensa asioita palavista taloista (MP, 42). Maanalainen aurinkoöljy, Taikurin hattu ja lasipallo ovat kaikki omalla tavallaan maagisia asioita tai esineitä, eli ne ovat selvästi yliluonnollisia piirteitä.

4 Myytit

Katja Kontturi (2014, 38) kirjoittaa, että fantasiakirjallisuus on osittain saanut alkunsa myyteistä ja mytologioista. Myös Rosemary Jackson (1981, 4) mainitsee, että fantasian juuret ovat myyteissä ja kansantaruissa. Ei siis ole ihme, että myytit ovat yleinen piirre fantasian genressä. Täydellistä selitystä ja rajausta sanalle myytti ei ole olemassa. Alun perin myytti tarkoitti sanaa tai puhetta, nykyään sillä tarkoitetaan taruja ja kertomuksia (Cotterell 2005, 6). Eri kulttuureilla on omia myyttejään, mutta on myös myyttejä, joita esiintyy ympäri maailmaa.

Muumi-kirjoista löytyy paljon myyteistä poimittuja vaikutteita. Esimerkiksi Muumipapan muistelmissa esiintyvä kummitus on myös yleinen myytti ympäri maailmaa. Myös Mörköä voidaan pitää jonkinlaisena myyttisenä hahmona. Massisen (1988, 108) mukaan Muumi-kirjojen Mörkö on kaukaista sukua kansanuskomusten mörölle, jolla on peloteltu lapsia.

Luonnonmullistukset ovat myös perinteisiä myyttejä, joita esiintyy kaikkialla maailmassa. Muumi-kirjoissa tällaisia luonnonmullistuksia ovat kaksi suurta tulvaa, sekä pyrstötähden aiheuttamat mullistukset. Kirjoissa *Muumit ja suuri tuhotulva*, *Muumipeikko ja pyrstötähti* ja *Vaarallinen juhannus* luonnonmullistuksilla on iso rooli. Nimensä mukaan ensimmäisessä tarinassa maailman valtaa suuri tulva, ja toisessa Muumit pakenevat pyrstötähteä. Vaarallinen juhannus -tarinassa Muumilaakson valtaa taas tulva, ja muumit ystävineen joutuvat evakuoitumaan ohi ajelehtivaan teatteriin.

4.1 Ainutlaatuinen lohikäärme

Lohikäärme on perinteinen myyttinen olento monissa kulttuureissa. Maailman viimeinen lohikäärme -novellissa esiintyvä lohikäärme kuitenkin poikkeaa hieman myyttien lohikäärmeistä. Länsimaissa lohikäärmeet kuvataan usein valtaviksi, ja ne elävät vuoristossa tai sen sisällä. Muumipeikon löytämä lohikäärme ei kuitenkaan ole juuri tulitikkulaatikkoa isompi, ja se löytyy uiskentelemasta lammikosta (NL, 61). Tähän Jansson on varmaankin ottanut vaikutteita idän mytologiasta, koska kiinan tarustossa lohikäärmeet nukkuvat lampien pohjassa (ks. Allen 2006, 52).

Muumipeikon löytämän lohikäärmeen ruumis on kultainen. Sillä on vihreä pää, keltaiset silmät ja kuusi jalkaa. Kun Muumipeikko yrittää koskettaa lohikäärmettä, se puhalttaa pienen savupilven. Lohikäärme osaa myös lentää. (NL, 61–63.) Kultaiset lohikäärmeet ovat suhteellisen harvinaisia myyteissä. Kiinan taruston mukaan kultainen lohikäärme ilmestyy joesta vain silloin, kun maata hallitsee pyhä mies. Myös länsimaisessa tarustossa kultainen lohikäärme on ilmeisesti merkinnyt jotain samankaltaista, koska tarinan mukaan kuningas Arthurin isän Uther Pendragonin syntyessä kaksi kultaista lohikäärmettä ilmestyi taivaalle. (Allen 2006, 53–55.) Suomalaisessa kansansaduissa lohikäärmeet ovat usein vaatimattomia ja värittömiä, tai niiden ulkonäköä ei juuri kuvailla (Leppälahti 2012, 144). Jansson on siis selvästi ottanut myös lohikäärmeen väritykseen enemmän vaikutteita muiden kulttuurien myyteistä.

Muumipapan tietokirjan mukaan luultiin, että lohikäärmeet ovat kuolleet sukupuuttoon. Tietokirjan mukaan pisimpään oli jäljellä laji, joka oli tunnepitoinen ja itsepäinen. Muumipeikon löytämä lohikäärme pystyy muuttamaan väriään mielentilansa mukaan. Esimerkiksi se valahtaa surusta harmaaksi, kun Nuuskamuikkunen lähtee. Nuuskamuikkunen muistelee, että lohikäärme voi elää pisimmillään satavuotiaaksi asti. (NL, 70–72.) Tämä lohikäärme on ainutlaatuinen myös siinä mielessä, että yleensä lohikäärmeet kuvataan yksinäisiksi erokoiksi, mutta tämä yksilö kiintyy Nuuskamuikkuseen. Jansson on tässä yhdistänyt ainutlaatuisesti perinteisiä lohikäärmeen elementtejä uusiin, ennestään tuntemattomiin ominaisuuksiin.

4.2 Kreikan mytologian ja kristinuskon vaikutteita

Muumi-kirjoista löytyy jonkin verran viittauksia Kreikan mytologiaan. *Muumipeikko ja pyrstötähti* -kirjassa esiintyvien puunhenkien kerrotaan olevan puunrungossa asuvia pieniä naisia, joilla on kauniit hiukset. Öisin he keinuvat puun latvassa, eivätkä he asu yleensä havupuissa (MP, 89.) Kauniin naisen muodon omaavat puunhenget muistuttavat nymfejä. Kreikan mytologiassa metsän nymfit, dryadit viihtyvät etenkin tammissa (Allen 2006, 32).

Niiskun mainitaan tanssivan vedenneidon kanssa, jolla on ahvenruohoa hiuksissaan (MP, 92). *Muumit ja suuri tuhotulva* -kirjassa esiintyy merenneitoja. Molemmat ovat yleisiä hahmoja kreikan mytologiassa. Lisäksi yhtymäkohtaa kreikan mytologiaan löytyy

Muumipapan urotyöt -kirjasta, kun Muumimamma ilmestyy Muumipapan elämään merestä, Afroditen tavoin (MU, 127).

Myös kristinuskoon liittyviä asioita, kuten Raamatun kertomuksia, voidaan pitää myytteinä. Papin lapsenlapsena kristinuskko ei ollut vieras asia Tove Janssonille (Ørjasæter 1985, 79). Tiedetään, että Janssonin tutki nuorena paljon Raamattua. Ei siis ole ihme, että Muumi-kirjoista löytyy useita Raamatullisia elementtejä. Jansson kuvailee 1930-luvulla tehdyissä muistiinpanoissaan pyrstötähden olevan vihaisen Jumalan rangastus tottelemattomalle ihmiskunnalle. (Westin 2008, 165–166.)

Ensimmäisessä Muumi-kirjassa suuri tulva valtaa kaiken alleen, mutta sen jälkeen henkilöt löytävät kodin uudesta maailmasta. Tämä muistuttaa Raamatun tarinaa Nooasta. Myös *Vaarallinen juhannus* -kirjan tulvasta voi löytää yhteyksiä Nooan tarinaan, kun muumit ystävineen pelastautuvat muumitalon ohi kelluvaan teatteriin ja ajelehtivat tulvan mukana kohti tuntematonta.

Muumipeikko ja pyrstötähti -kirjassa Piisamirotta on kuin tuhoa ennustava profeetta. Niisku luettelee erilaisia katastrofeja, jotka ovat tuttuja myös Raamatusta: heinäsiirkkaparvet, maanjäristykset, hyökyaallot ja pyörremyrskyt. (MP, 25 ja 115.) *Vaarallinen juhannus* -kirjassa Nuuskamuikkunen löytää Pikku Myyn kaislojen keskeltä korista kuten Faaraon tytär löysi Mooseksen vauvana (VJ, 68).

Muumilaaksossa ei ole minkäänlaisia uskonnollisia yhteisöjä, eikä hahmojen joukossa ilmene varsinaista uskonnollisuutta. Paikoitellen vuorosanoissa kuitenkin ilmenee joitain hengellisiä piirteitä. Esimerkiksi Nipsu mietiskelee itsekseen: ”Oi kaikkien pikkueläinten suojelia --” (MP, 14). Samoin Muumipappa ajattelee muistelmissaan: ”Jumala varjellee Kuningasta” (MU, 88). Johonkin suurempaan voimaan tai Jumalaan hahmot tuntuvat uskovan, vaikka se ei muuten kirjoista tule ilmi.

Muumilaaksossa uskotaan kuitenkin selvästi kuoleman jälkeiseen elämään, koska taivas mainitaan useamman kerran. ”Yritä tulla kiltiksi jos ehdit, sillä nyt me kaikki menemme pian taivaaseen”, Mymmeli sanoo Pikku Myylle, kun Muumilaaksossa alkaa tulvia (VJ, 20). Myös Nuuskamuikkusen Nipsulle kertomassa tarinassa hänen äitinsä tati murehtii sitä, että hän ei saa mitään esineitään mukaansa taivaaseen (NP, 147).

Eija Pääkkösen mukaan myös jotkut kirjoissa esiintyvät luontosuhteet muistuttavat uskonnollista vakaumusta, kuten esimerkiksi Nuuskamuikkusen voimakas luontosuhde.

Hänen mukaansa myös Muumipapan kohtaaminen meren kanssa saa uskonnollisen kokemuksen piirteitä. ”-- usko siihen, että kovienkin myrskyjen jälkeen saadaan taas nauttia auringonpaisteesta toimivat muumilaaksolaisille evankeliumin tavoin”. (Pääkkönen 2010, 19.)

5 Lopuksi

Syksyllä 2016 Kirjallisuuden lajit -kurssin luennoitsija Katja Kontturi mainitsi, että tutkijat ovat eri mieltä siitä, ovatko Muumit fantasiaa. Jäin pohtimaan asiaa, koska olen pitkään ollut hyvin kiinnostunut niin Muumeista kuin fantasiastakin. Koska en löytänyt aiheesta aikaisempaa tutkimusta, päätin tutkia asiaa itse.

Vaikka Muumit eivät ole ensisilmäyksellä niin selvästi fantasiaa, kuin monet muut genren edustajat, tarkemmalla tutkimisella niistä löytyy useita fantasian piirteitä. Muumit voidaan luokitella fantasiaksi pelkästään sen perusteella, että hahmot ovat arkitodellisuudesta poikkeavia. Sen lisäksi hahmojen joukosta löytyy kuitenkin myös esimerkiksi yliluonnollisia hahmoja, kuten Hattivatit, Taikuri, Mörkö ja Jäärouva. Myös luonnosta löytyy poikkeavuuksia primaariin maailmaan, esimerkiksi myrkkukasvi Angora. Lisäksi löytyy muutama maaginen esine, kuten esimerkiksi Taikurin hattu. Muumi-kirjoista löytyy myös paljon myyteistä saatuja vaikutteita, esimerkiksi luonnonmullistuksia ja lohikäärme. Vaikka monia samankaltaisia asioita ja hahmoja esiintyy muuallakin kirjallisuudessa, Jansson on osannut yhdistää ainutlaatuisesti vanhoja piirteitä uusiin, ennalta tuntemattomiin piirteisiin.

Millaista fantasiaa Muumit sitten ovat? Tutkimukseni perusteella luokittelen Muumit satufantasiaksi, koska niistä löytyy sekä sadun että fantasian piirteitä. Satufantasialla tarkoitan sellaista fantasian muotoa, joka on saanut selvästi paljon vaikutteita saduista. Satufantasiaa voi pitää myös näiden kahden lajityypin sekoituksena. Jotkut hahmot ovat hyvin satumaisia, kuten Tulppaana. Muumi -kirjat seuraavat myös tunnollisesti satujen perinteistä rakennetta. Muumit -kirjat ovat kuitenkin myös fantasiaa, koska esimerkiksi kirjojen ohessa olevat kartat viittaavat fantasiaan. Lisäksi Taikuri pystyy taikomaan ilman sanoja, mikä ei ole saduissa yleensä mahdollista. Esimerkiksi Mörköä ei voi tiukasti rajata joko hyväksi tai pahaksi, jolloin se kuuluu enemmän fantasian piiriin. Myös tiedonhakupalvelu Finna luokittelee Muumi-kirjat satufantasiaksi.

Joitain piirteitä, kuten esimerkiksi Mörköä ja Taikuria, sekä hänen hattuaan olisi voinut analysoida vielä paljon tarkemminkin. Tutkimuksen rajatun laajuuden takia en pystynyt käsitellä esimerkiksi Muumipapan urotyöt -kirjassa esiintyvää aavetta kuin ohimennen. Jatkotutkimuksessa näitä ja joitain muita hahmoja voisi käsitellä vielä syvällisemmin.

Muumit seikkailevat myös Toven ja hänen veljensä Lars Janssonin piirtämissä sarjakuvissa. Tove Jansson on myös tehnyt joitain kuvakirjoja, jotka sijoittuvat Muumilaaksoon. Lisäksi Muumeista on tehty useita TV-sarjoja. Rajasin tutkimukseni aineiston kuitenkin vain Muumeista tehtyihin romaaneihin ja *Näkymätön lapsi* -novellikokoelmaan, koska muuten aineisto olisi paisunut valtavaksi. Yhtenä syynä tähän rajaukseen oli myös se, että sarjakuvat ja TV-sarjat eivät ole kokonaan tai ollenkaan Tove Janssonin omaa tuotantoa.

Jatkotutkimuksessa muitakin formaatteja voisi kuitenkin tutkia. Löytyykö sarjakuvista, TV-sarjoista tai kuvakirjoista fantasian piirteitä, joita ei löydy kirjoista? Tai esiintyvätkö samat piirteet hieman erilaisina muissa formaateissa.

Lähteet

Painetut lähteet:

Allen, Judy 2006: *Fantasiatieto*. Otava: Helsinki.

Arponen, Maija 2006: Tove Jansson. Teoksessa Sisättö ja Jerrman (toim.) *Kotimaisia tieteis- ja fantasiakirjailijoita*. BTJ Kirjastopalvelu oy: Helsinki, s. 80–85.

Clute, John ja Grand, John 1997: *Encyclopedia of fantasy*. Orbit: Lontoo.

Cotterell, Arthur (toim.) 2005: *Mytologia – Jumalia, sankareita, myyttejä*. Parragon: Englanti.

Happonen, Sirke 2012: *Muumiopas*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Ihonen, Maria 2001: Laituri numero kolmetoista. Lasten satu ja fantasiaromaani. Teoksessa Korolainen (toim.) *Kirjaseikkailu*. Tammi: Helsinki.

Ihonen, Maria 2004: Lasten ja nuorten fantasian kerronnalliset keinot. Teoksessa Blomberg, Hirsjärvi ja Kovala (toim.) *Fantasian monet maailmat*. BTJ Kirjastopalvelu oy: Helsinki. s. 76–96.

Jackson, Rosemary 1981: *Fantasy: the literature of subversion*. Methuen: London.

Karjalainen, Tuula 2013: *Tove Jansson tee työtä ja rakasta*. Tammi: Helsinki.

Leinonen, Anne 2006: Fantasian taikamaailma. Teoksessa Leinonen ja Loivamaa (toim.) *Ihmeen tuntua. Näkökulmia lasten- ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*. BTJ Kirjastopalvelut oy: Helsinki. s. 20–44.

Leppälahti, Merja 2012: *Vahvaa väkeä – Kotimaisia uskomus- ja fantasiaolentoja*. Finn Lectura: Helsinki.

Nikolajeva, Maria 1988: *Magic code – the use of magical patterns in fantasy for children*. Graphic System Göteborg: Ruotsi.

Sinisalo, Johanna 2004: Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä. Teoksessa Blomberg, Hirsjärvi ja Kovala (toim.) *Fantasian monet maailmat*. BTJ Kirjastopalvelu oy: Helsinki. s. 11–31.

Sinisalo, Johanna 1993: Muumit ja fantasia. Julkaisussa Äidinkielen opetustiede: aikakauskirja 1993: 13-14, s. 55–58.

Sisättö, Vesa 2006: Fantasia ja fantasiakirjallisuus. Teoksessa Leinonen ja Loivamaa (toim.) *Ihmeen tuntua. Näkökulmia lasten- ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*. BTJ Kirjastopalvelut oy: Helsinki. s. 9–19.

Sisättö, Vesa 2010: Tieteis- ja fantasiakirjallisuuden monipuoliset maailmat. Teoksessa Kiiskinen ja Koivisto (toim.) *Kirjallisuus liikkeessä. Lajeja, käsitteitä ja teorioita*. Äidinkielen opettajain liitto: Helsinki. s. 83–96

Vainikkala, Maija-Riitta 1993: Fantasia on lukijan odotuksissa. Teoksessa Kuusisto (toim.) *Narnia ja ympäröivät maat. Fantasia kirjallisuuden lajina*. Oulun yliopisto: Oulu. s. 196–220.

Westin, Boel 2008: *Tove Jansson – sanat, kuvat ja elämä*. WS Bookwell: Helsinki.

Ylönen, Hilikka 2000: *Loihdutut linnut – Satujen merkitys lapselle*. Tammi: Helsinki.

Ørjasæter, Tordis 1987: *Tove Jansson – Muumilaakson luoja*. WSOY: Helsinki.

Painamattomat lähteet:

Kontturi, Katja 2016: Genret. Opintojakso KIRA221 Kirjallisuuden lajit -sarjakuvan historia, teoria, analyysi ja tulkinta. 12.9.-12.12.2016. Jyväskylä.

Sähköiset lähteet:

Finna tiedonhakupalvelu: <https://finna.fi/>

Ibby Finland, H.C. Andersen -palkinnon voittajat
<http://www.ibby.org/index.php?id=308> Katsottu 1.2.2017.

Kielitoimiston sanakirja: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>

Kontturi, Katja 2014: *Ankkalinna – portti kahden maailman välillä. Don Rosan Disney-sarjakuvat postmodernina fantasiana*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/44805> katsottu 7.4.2017.

Pääkkönen, Eija 2010: *Hyvää elämää Muumilaaksossa - Maailmankuva, moraali ja arvot onnellisen elämän aineksina Tove Janssonin muumiromaaneissa*. Pro gradu tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26573/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201102211788.pdf?sequence=1> Katsottu 16.1.2017

Massinen, Paula 1988: *Fantasia ja myyttiset ainekset Tove Janssonin Muumimaailmassa*. Pro gradu tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/39580> Katsottu 2.2.2017.

Muumikeräilijät Facebook ryhmä <https://www.facebook.com/groups/5412164662/>, katsottu 7.4.2017.

Nikolajeva, Maria 2003: *Fairy Tale and Fantasy: From Archaic to Postmodern*.
<https://www.scribd.com/document/327797715/Nikolajeva-Fairy-Tale-and-Fantasy>
Katsottu 2.2.2017

Vuori, Suni 2014: ”Muumimukista maksettiin 10 000 euroa – kiihtynyt kauppa houkuttelee keinotteluun” Helsingin sanomat
<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1401852526509>, 9.11.2016.

Aineisto:

Jansson, Tove 1991: *Muumit ja suuri tuhotulva*. Suomentanut Jaakko Anhava 1991. WS Bookwell Oy: Porvoo. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Småtrollen och den stora översvämningen* 1945.)

Jansson, Tove 2010: *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Suomentanut Laila Järvinen 1955 ja suomennoksen tarkistanut Päivi Kivelä 2010. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Kometjakten* 1946.)

Jansson, Tove 1991: *Taikurinhattu*. Suomentanut Laila Järvinen 1956. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Trollkarlens hatt* 1948.)

Jansson, Tove: 1991: *Muumipapan urotyöt*. Suomentanut Laila Järvinen 1963. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Muminpappans memoarer* 1950.)

Jansson, Tove 1991: *Vaarallinen juhannus*. Suomentanut Laila Järvinen 1957. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Farlig midsommar* 1954.)

Jansson, Tove 1991: *Taikatalvi*. Suomentanut Laila Järvinen 1958. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Trollvinter* 1957.)

Jansson, Tove 1991: *Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia*. Suomentanut Laila Järvinen 1962. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Det osynliga barnet* 1962.)

Jansson, Tove 1991: *Muumipappa ja meri*. Suomentanut Laila Järvinen 1965. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Pappan och havet* 1965.)

Jansson, Tove, 1991: *Muumilaakson marraskuu*. Suomentanut Laila Järvinen 1970. WSOY: Helsinki. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos *Sent i november* 1970.)

TV-sarjat, sarjakuvat ja muu kaunokirjallisuus:

Lee, Stan 2015: *Mahtava Thor*. Egmont: Helsinki.

Lewis, C.S 2009: *Velho ja leijona*. WS Bookwell: Helsinki.

Muumilaakson tarinoita (1990–1992). Japani/Suomi: Telecable Benelux B.V.

Pokémon (1997-). Japani: Oriental Light and Magic.